

Několik poznámek ke komiksu *Odsunuté děti*

Milan Mašát, PeF UP v Olomouci

milan.masat@upol.cz

BLAŽEK, Jan; TOMAN, Marek. (eds.). *Odsunuté děti*. Praha: Post Bellum, 2021.

Problematika odsunu Němců z Československa po konci druhé světové války je do jisté míry tabuizovaným tématem, a to nejenom u nás, ale i v dalších zemích, jež byly pod vlivem Sovětského svazu. K danému podotýká A. Hennig¹: *O odsunu se v NDR vůbec nemluvílo. Téma odsunu tam neexistovalo, mlčeli jsme o tom jako hrob. Bylo to prostě zakázané. Nebyly žádné spolky. Nesměli jsme říkat, že pocházíme odjinud. A nebyli jsme přitom sami! Bylo nás ve třídě třicet dětí, polovina z toho dětí uprchlíků. Táta o tom jednou něco vyprávěl a pak ho poučili, že žádní vyhnaní Němci neexistují, vyhnanci že jsou jen Palestinci. Že Němce nikdy nikdo nevyhnal. Ani z Polska, ani z Československa*. Domníváme se, že v Československu měla na vymazání těchto historických událostí stěžejní vliv vládnoucí totalitní moc, která se značně vymezovala vůči praktikám nacistického Německa páchaných na různých skupinách obyvatel, obdobné postupy byly aplikovány československou vládou na její spoluobčany německé národnosti.

Jan Blažek² v úvodu knihy konstatuje: „Ostrava, Ústecko, Postoloprty, Liberec, Šumava. Narodili se v českých zemích, ale po druhé světové válce museli svá rodiště opustit. Byli takzvaně odsunuti, stejně jako skoro všichni z asi tří milionů českých Němců. Tehdy byli dětmi, dnes jsou v pokročilém věku a žijí v Německu. Desítky z nich v posledních letech vyprávějí své příběhy pro sbírku Paměť národa. V rozhovorech s českými dokumentaristy mluví o válce, poválečném vyhánění i o tom, jak se vyrovnávali se ztrátou domova. Dnes jsou jednu z posledních, kdo k tomu má co říct z první ruky. Jejich paměť patří českým i německým dějinám.“

Knihla je určitou deklarací, že čeští Němci a jejich osudy jsou ukotveny v naší historii a o akcentaci otevřené diskuse o poválečném bezpráví, které bylo páčáno na nevinných lidech. Dalším důležitým aspektem publikace je akcentace vnitřního vyrovnání se svědků s touto etapou jejich života. Jeden z pamětníků, Franz Gruss³, *sám sobě i ostatním vždy připomíná odpovědnost Německa za druhou světovou válku, což mu pomáhá vnitřně se vypořádat s hrůzami, které se po válce udály jemu a jeho rodičům*.

Jsmo přesvědčeni, že určitá transformace v nahlížení na holokaust by měla začít již u žáků absolvujících základní vzdělání. Je s podivem, že odsun československých Němců není součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání⁴.

¹ HENNIG, A. Žonglování beze slov. In *Odsunuté děti*, s. 80.

² BLAŽEK J. (ed.) *Odsunuté děti*, s. 7.

³ GRUSS, F., Jak chutná rebarbora, in *Odsunuté děti*, ed. Jan Blažek, s. 30.

⁴ JEŘÁBEK, J.; TUPÝ, J. (eds.) *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, 2023.

Lze tedy s povděkem přijmout skutečnost, že vybrané instituce zabývající se českou a československou historií na prezentaci této historické etapy nerezignovaly a že se ji snaží určitým způsobem ukotvit v naší historii. Příkladem může být vydání komiksové publikace *Odsunuté děti* institucí Post Bellum.

V jádru této publikace se nalézají komiksové zpracování pěti rozhovorů s lidmi, kteří byli jako děti či dospívající odsunuti z poválečného Československa, jejich vlasti. Hlavní důvody jejich odsunu souhrnně percipují v kontextu jejich národnosti, která se projevovala v jejich každodenním životě tím, že v něm používali dva jazyky: češtinu a němčinu.

Domníváme se, že čtenářskou přitažlivost zmíněné publikace zvyšuje skutečnost, že každý z pěti integrovaných příběhů je do komiksové formy zpracován jiným autorem (Jakub Bachorík, Magdalena Rutová, Stanislav Setinský, Františka Loubatová a Jindřich Janíček), texty k výtvarné části napsal Marek Toman. Lze tedy vnímat rozdílné autorské výtvarné styly, subjektivní nahlížení jednotlivých výtvarníků na danou problematiku nebo rozdílné vnímání jednotlivých příběhů.

Zajímavé je sledovat, jak se změnilы některé hodnoty odsunutých. Rosemarie Kraus⁵ konstatuje: ... *když mám být upřímná – doma se cítím v Česku. Moje děti vždycky říkají: Maminko, tak je z tebe jiný člověk. Kurt Kempe⁶ naopak říká, že: Postoloprtská kasárna už neexistují. Před pár lety je strhli, protože to byla poslední skvrna... Kde byl protitankový příkop, založili nádherný park, aby nic neukazovalo na to, co tam kdysi bylo. V postoloprtské bažantnici nepřipomíná dohromady nic, že tam byl tábor s baráky. Dneska tam stojí sportovní hřiště. A to je to, co mi vlastně nejvíc vadí. Když se mě dneska zeptáte, jestli bych chtěl žít v Postoloprtech, tak nechtěl. Protože už to nejsou ty Postoloprty, co bývaly, když jsem byl malý kluk. Trvalo mi dlouho, než jsem se srovnal s tím, co se tam odehrálo.*

Odlišným způsobem na odsun nahlíží Emil Baierl, který do doby odsunu pobýval v šumavské osadě Červené Dřevo. Obyvatelé této osady odešli na německou stranu Šumavy, odkud bezprostředně sledovali vypálení jejich rodné vsi. *To místo navštěvuje spousta cyklistů a dalších lidí. Když tam pracujeme, přicházejí lidé, hlavně ti mladí, a chtějí si povídat. Bývají to třeba studenti až z Prahy a odevšad. Někteří se omlouvají za ty hrůzy, ke kterým došlo, a za své předchůdce. Někdo povídá a někdo zase neříká nic. To se dá taky pochopit. Byli jsme tenkrát nepřátelé, ačkoliv jsme byli českými občany. Už je to spousta let. Mladí, ti už dnes přemýšlejí jinak, to musím uznat.*⁷

Jak je patrné, nahlížení na odsun československých občanů německé národnosti je rozdílné. Někteří z odsunutých na onu dobu vzpomínají s určitou hořkostí a snaží se na tyto své prožitky zapomenout, jiní je vnímají jako skutečnost, která se udála a se kterou už nelze nic dělat. Snaží se žít přítomností a budoucností a snaží se v rámci možností různými způsoby s traumatem odsunu vyrovnat.

⁵ KRAUS, R. Panenka v batohu. In *Odsunuté děti*, ed. Jan Blažek, s. 32.

⁶ KEMPE, K. Tady to smrdí jako čert! In *Odsunuté děti*, ed. Jan Blažek, s. 56.

⁷ BAIERL, E. Žonglování beze slov. In *Odsunuté děti*, ed. Jan Blažek, s. 106.

Jsme přesvědčeni, že v současné době je nutné o daných událostech hovořit a vnímat je zejména z pozice jejich aktérů, protože předávání přímé zkušenosti je podle našeho názoru nejlepším způsobem poznání historie a vyrovnání se s ní, zároveň může mít na dotčené terapeutický účinek. Zastáváme názor, že současná česká společnost je schopná se s odsunem Němců z Československa adekvátně vyrovnat a ukotvit je jako integrální součást československé a německé historie. Pro naplnění tohoto předpokladu je důležité, aby vymezená část historie byla součástí výuky a také aby se určitým způsobem dostala do povědomí širší veřejnosti. Postavení se těmto událostem čelem může vést k jejich náležité reflexi a lze se z nich poučit.

